

5^ο Γενικό Λύκειο Τρικάλων: «Εξερευνώντας το δίδυμο οθωμανικό λουτρό στις παλιές φυλακές».

Αρχαιολογική παιδεία, μύηση στις αξίες και τα πνευματικά αγαθά της ιστορίας, αρχιτεκτονική εμπειρία υψηλής ποιότητας υπήρξε, για το τμήμα Β1 Λυκείου του 5^{ου} ΓΕΛ Τρικάλων, η εξερεύνηση και ξενάγηση στο δίδυμο οθωμανικό λουτρό στις παλιές φυλακές Τρικάλων, από τους ειδικούς της Εφορείας Αρχαιοτήτων Ν. Τρικάλων την Δευτέρα, 13 Νοεμβρίου 2017, όπως και στα παρακείμενα οθωμανικά μνημεία Κουρσούμ Τζαμί και το Μουσουλείο του Οσμάν Σαχ.

Στη νότια είσοδο της πόλης των Τρικάλων βρίσκεται το δίδυμο οθωμανικό λουτρό του 16ου αιώνα το οποίο πλέον είναι επισκέψιμο δημιουργώντας μια νέα τουριστική δυναμική στην περιοχή. Βρίσκεται σε κομβικό σημείο της οδού Αθηνών - Καρδίτσας - Τρικάλων, στις όχθες του Ληθαίου ποταμού, κοντά στο επιβλητικό οθωμανικό τέμενος του Οσμάν Σαχ και πλάι στο ναό του Αγ. Κωνσταντίνου (19ος αι.). Τα διπλά ή δίδυμα λουτρά ήταν κατασκευασμένα με τέτοιο τρόπο, ώστε να τα επισκέπτονται ταυτόχρονα άνδρες και γυναίκες. Το κτίριο στα Τρίκαλα είχε δύο κύριες εισόδους, μια στα νότια για το ανδρικό λουτρό, και μια στα βόρεια για το γυναικείο. Πρόκειται για ένα σημείο αναφοράς για την πόλη των Τρικάλων και είναι πλέον επισκέψιμο για τα σχολεία και το ευρύ κοινό.

Φτάνοντας σήμερα στην προστασία και ανάδειξη του δίδυμου οθωμανικού λουτρού στο κτίριο των παλαιών φυλακών Τρικάλων, πρέπει να αναλογιστούμε πως, στο παρελθόν, η μορφή και η ακριβής θέση του λουτρού δεν ήταν γνωστές, καθώς από το 1893 και μετά το κτίριο υπέστη πολλές επεμβάσεις, προκειμένου να στεγάσει το κεντρικό κτίριο των φυλακών Τρικάλων, οι οποίες λειτούργησαν εκεί ως το 2006. Οι διερευνητικές εργασίες, οι οποίες οδήγησαν στην ταύτιση του ιστορικού τμήματος των παλαιών φυλακών με το δίδυμο οθωμανικό λουτρό, που αποτυπώνεται σε παλαιό τοπογραφικό διάγραμμα της πόλης απέδειξαν

πως η αρχική στέγαση των λουτρών με θόλους καταστράφηκε σε άγνωστη χρονική στιγμή, κατά τη μετατροπή του κτιρίου σε φυλακή και σίγουρα πολύ πριν την ανακατασκευή του ορόφου από οπλισμένο σκυρόδεμα στη δεκαετία του 1950.

Το δίδυμο οθωμανικό λουτρό του 16ου αι. στις παλαιές φυλακές Τρικάλων μας εντυπωσίασε. Αξίζουν πραγματικά εύσημα στους υπευθύνους της εργασίας αποκατάστασης. Οι εργασίες αποκατάστασης του μνημείου πραγματοποιήθηκαν με αυτεπιστασία από την Εφορεία Αρχαιοτήτων Τρικάλων και διήρκεσαν δύο χρόνια. Όπως επισημαίνεται επίσης και στο σχετικό έντυπο της Εφορείας Αρχαιοτήτων, το οθωμανικό λουτρό αποτελούσε μέρος συγκροτήματος κτιρίων που ίδρυσε τον 16ο αι. ο Οσμάν Σαχ, οθωμανός διοικητής του Σαντζακίου της Θεσσαλίας. Το σύνολο περιελάμβανε και άλλα κοινωφελή κτίρια (ιεροσπουδαστήριο - μεντρεσές, πτωχοκομείο, γηροκομείο, χάνι) και βέβαια το επιβλητικό τέμενος του Οσμάν Σαχ γνωστό και ως Κουρσούμ Τζαμί, έργο του σημαντικού αρχιτέκτονα Σινάν. Το τέμενος, σύμφωνα με τις γραπτές πηγές της εποχής, βρισκόταν ήδη σε λειτουργία κατά τα έτη 1566/67.

Αν και δεν διασώθηκαν σημαντικά στοιχεία, όπως η στέγαση του λουτρού, ωστόσο οι μνημειώδεις είσοδοι, ο τονισμός και η υπεροχή των ψυχρών χώρων και η συμμετρική του διάταξη το κατατάσσουν στην περίοδο της κλασικής οθωμανικής αρχιτεκτονικής. Τα παραπάνω χαρακτηριστικά καθώς και το γεγονός ότι το λουτρό ανήκει στο ίδιο οικοδομικό συγκρότημα με το οθωμανικό τέμενος, καθιστούν πιθανό, σύμφωνα με τους αρχιτέκτονες και τους αρχαιολόγους, να σχεδιάστηκε από τον ίδιο τον Σινάν και να αποτελεί έτσι το 481ο στον κατάλογο των έργων του.

Κατά την επίσκεψη στο οθωμανικό αυτό μνημείο, εισήλθαμε ως επισκέπτες αρχικά στον ψυχρό χώρο των ανδρών. Πλέον ο διαχωριστικός τοίχος ανάμεσα στο ανδρικό και το γυναικείο τμήμα έχει καθαιρεθεί στον χλιαρό χώρο κι έτσι υπάρχει ενδιάμεση επικοινωνία. Σύμφωνα με την προτεινόμενη εκθεσιακή διαδρομή, ο επισκέπτης καλείται να ακολουθήσει την πορεία του διαγράμματος του χώρου. Σε κάθε επιμέρους χώρο υπάρχει περιγραφή της χρήσης του κατά τη λειτουργία του λουτρού. Παράλληλα, αναπτύσσονται θεματικές πληροφορίες και στην τελευταία αίθουσα, στο θερμό των ανδρών, παρουσιάζεται η μετατροπή του λουτρού σε φυλακή.

Πριν και κατά τη διάρκεια της εκπαιδευτικής μας επίσκεψης, ως εκπαιδευτικοί παροτρύναμε τους μαθητές:

Να φανταστούν τον κόσμο και τη ζωή του λουτρού όπως αυτή απεικονίζεται στις εικόνες.
Να μιμηθούν τους ρόλους των ανθρώπων που συναντούσε κανείς στο λουτρό.
Να παρατηρήσουν τα χρηστικά αντικείμενα που έβρισκε κανείς στο χαμάμ.
Να επισημάνουν τη διαδοχή των χώρων σύμφωνα με τη λειτουργία του λουτρού.
Να συγκρίνουν τις εποχές μέσα από το διαχωρισμό των ρόλων, ανδρών γυναικών, των επαγγελμάτων, των κοινωνικών τάξεων κτλ.
Να φανταστούν τον μυσταγωγικό χώρο του χαμάμ, με τα λιγοστά ανοίγματα και την ζεστή ατμόσφαιρα.
Να εντοπίσουν τα στοιχεία που επισημαίνονται στο έντυπο του μαθητή.
Να διακρίνουν τα δομικά και διακοσμητικά στοιχεία του χώρου.
Να καταγράψουν τα στοιχεία που τους εντυπώθηκαν από την περιήγηση και την ξενάγηση.

Οι συνοδοί καθηγητές: **Ηλιάδη Αμαλία, φιλόλογος-Διευθύντρια και Γεωργόπουλος Ιωάννης, φυσικής αγωγής**, καθώς και οι μαθητές και μαθήτριες του Β1 τμήματος του 5^{ου} ΓΕΛ Τρικάλων ευχαριστούμε θερμά τις εξαιρετικές ξεναγούς μας Ντάφη Ευαγγελία, αρχαιολόγο και Παπαστεργίου Μαρία, πολιτικό μηχανικό για την πολύτιμη μορφωτική εμπειρία που γενναιόδωρα μας προσέφεραν!

Αμαλία Κ. Ηλιάδη, φιλόλογος-ιστορικός, Διευθύντρια 5^{ου} Γενικού Λυκείου Τρικάλων